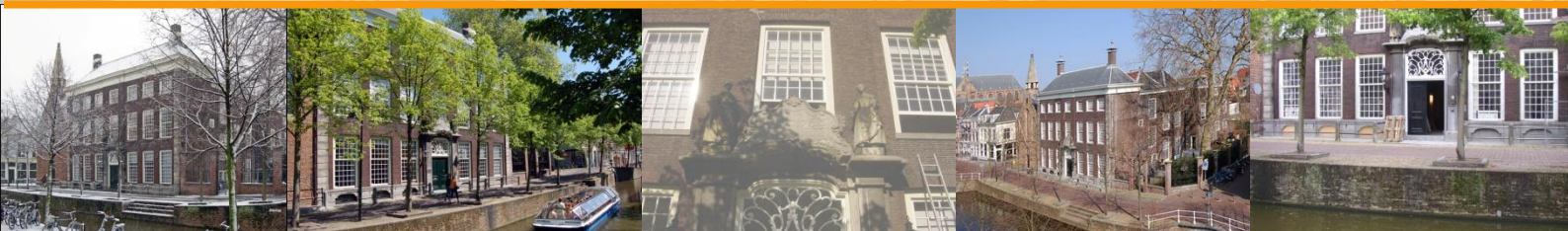

Jaarverslag 2012 Erfgoedhuis Zuid-Holland

JAARVERSLAG 2012

Voorwoord directie

Dit is geen publieksverslag. Wie de echte sfeer van het werk van het Erfgoedhuis wil proeven, moet het publieksverslag op <http://www.erfgoedhuis-zh.nl/jaarverslag> bekijken. Ook zijn er voor verschillende onderdelen aparte websites (Erfgoeddag, landgoederen, religieus erfgoed en dergelijke). Dit verslag volgt de door de Provincie voor 2012 gestelde doelen en de daarbij horende werkzaamheden van het Erfgoedhuis (Werkplan 2012) grotendeels op de voet.

*Andries Ponsteen
directeur*

Inhoudsopgave

De doelen voor 2012 op grond van het Cultuurplan 2009-2012 voor de werkzaamheden van het Erfgoedhuis in 2012 waren:

1. DE PZH ONDERSTEUNEN BIJ RUIMTELIJK BELEID, THEMAJAREN, SAMENWERKING PROVINCIALE INSTELLINGEN EN INNOVATIE.

Bijdrage aan Provinciale Structuurvisie
Bijdrage aan Provinciale Programma's
Ondersteuning Archeologiehuis Zuid-Holland
Netwerk Vrijwillige Archeologen
Provinciale Netwerkdag Archeologie
Netwerk Kastelen Landgoederen en Buitenplaatsen
Provinciale Erfgoeddag Agrarisch Erfgoed
Monumentenwacht/ondersteuning monumentenbeheerders
Regionale Agenda Samenleving
Trainingen ruimtelijk erfgoedbeleid
Themajaar 2012 Over-Levende Monumenten!
Erfgoed en landschap: samenwerking met ZHL en LBZH

2. KWALITEITSVERHOOGING (WETTELIJKE) ERFGOEDTAKEN BIJ GEMEENTEN

Kwaliteitsverhoging ruimtelijke erfgoedtaken gemeenten
Pilot Lokale Erfgoedagenda
Cultuurhistorische atlas Duin- en Bollenstreek
Duurzaamheid en erfgoed
Platform Religieus Erfgoed Zuid-Holland
Leve de Limes!
ROP
Nieuwsbrieven

3. DE ERFGOEDSECTOR VERSTERKEN

Versterking van beleving van erfgoed
Trainingen beleving erfgoed
Studiedag Erfgoed & Beleving

4. SCHOLEN EN ERFGOEDINSTELLINGEN STIMULEREN BIJ OMGEVINGSGESCHIEDENIS (ERFGOEDEDUCATIE)

Erfgoedspoor: omgevingsgeschiedenis door scholen en erfgoedinstellingen
Congres 'Vieren en Verder'

5. DE GESCHIEDENIS VAN ZUID-HOLLAND BEKENDER MAKEN BIJ INWONERS

'Het Verhaal van Zuid-Holland'
Digitalisering collecties
Geschiedenis Openbaar Vervoer in ZH
'Beleef de Canon van Zuid-Holland!'
Historie in de Bibliotheek
Project VolksTUINcultuur
Nieuwsbrief/social media
EGH en ZHBT

6. OPDRACHTEN VAN DERDEN

1. DE PZH ONDERSTEUNEN BIJ RUIMTELIJK BELEID, THEMAMAJAREN, SAMENWERKING PROVINCIALE INSTELLINGEN EN INNOVATIE.

Bijdrage aan Provinciale Structuurvisie

EGH heeft gedurende 2012 een bijdrage geleverd aan de productie van 7 Gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit, te weten: Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, Delflandse Kust, Goeree-Overflakkee, IJsselmonde, Hoeksche Waard, Voorne-Putten en Wijk en Wouden. Van deze gebiedsprofielen zijn de vier eerstgenoemde afgerond. De bijdrage bestond uit het leveren van inhoudelijke expertise, het geven van sturing aan zogenaamde 'verbeeldingen', en op te nemen cases en redactie.

Bijdrage aan Provinciale Programma's

EGH participeert in het Gemeentelijke Archeologenoverleg en heeft in 2012 daarvoor twee discussiebijeenkomsten georganiseerd. Op 28 februari werd het thema 'Booronderzoek' behandeld en bediscussieerd (24 deelnemers) en op 8 mei het thema 'Archeologische waardekaarten' (27 deelnemers, waaronder behalve gemeentelijke archeologen ook ambtenaren archeologie). Van beide bijeenkomsten zijn verslagen verschenen.

Ondersteuning Archeologiehuis Zuid-Holland

EGH treedt namens de PZH op als ondersteuner van de partners van het Archeologiehuis Zuid-Holland (PZH, het Archeon en de AWN Rijnstreek) en bewaakt voor de PZH het functioneren en in goede conditie houden van de provinciale collectie en de tentoonstelling. EGH heeft hiertoe voor de periode 2012-2015 een Beheerplan opgesteld.

Beheer

In 2012 zijn vier dataloggers geplaatst (twee op de begane grond en twee op de 1^e verdieping) om de klimatologische condities in het Archeologiehuis Zuid-Holland te monitoren. EGH leest de geplaatste dataloggers uit en analyseert de gegevens. Op basis van de resultaten van het eerste halfjaar 2012 bleek dat de relatieve luchtvochtigheid te laag was voor het in goede conditie houden van de collectie. Daarom zijn luchtbevochtigers aangeschaft.

In 2012 zijn er vier inspecties verricht (12 maart, 14 mei, 19 juni en 26 november) om de collectie, elementen uit de tentoonstelling en het gebouw te controleren. Bij de inspecties van de collectie was de beheerder van het Provinciaal Archeologisch Depot aanwezig.

Publieksonderzoek

In de zomer van 2012 is door een enquête een beter beeld verkregen van de bezoekers van het Archeologiehuis Zuid-Holland. Uitkomsten zijn dat het Archeologiehuis Zuid-Holland vooral wordt bezocht vanwege de interesse van de bezoeker in geschiedenis in het algemeen (55,7%) en archeologie in het bijzonder (36,1%). Van de bezoekers bezocht 87% het Archeologiehuis Zuid-Holland voor de eerste keer. Van hen kwam 16,5% uit Alphen aan den Rijn en omgeving, 4,1% uit het buitenland. Voor 34% was het bezoek toevallig. De overige bezoekers hadden van het Archeologiehuis Zuid-Holland kennis genomen via de website, media, op aanraden van vrienden of brachten een herhaalbezoek. De meesten bezoeken het Archeologiehuis Zuid-Holland in gezinsverband.

De gemiddelde verblijftijd van 60,8% van de bezoekers was minder dan een uur, 31,6% van de bezoekers besteedde tussen één en drie uur in het Archeologiehuis Zuid-Holland. De bezoekers gaven het predicaat 'goed' aan de volgende aspecten: interessant voor kinderen (57%), informatief (55%), de aanraaktafels (55%) en het predicaat 'zeer goed' aan: gebouw (48%), collectie (47%), educatie (46%).

Educatie

De lespakketten van het Archeon en het Provinciaal Archeologisch Centrum zijn door EGH geïntegreerd. Het nieuwe lespakket is op 29 september aan gedeputeerde Han Weber aangeboden.

IJzertijdkano uit Vlaardingen

Een kano van 11 meter lang uit de IJzertijd heeft (tijdelijk) onderdak gevonden in het Archeologiehuis

Zuid-Holland en werd op 29 september feestelijk onthuld door gedeputeerde Han Weber. EGH begeleidde de komst van de kano naar het Archeologiehuis Zuid-Holland, zag toe op de plaatsing, droeg bij aan de organisatie van de officiële onthulling en verzorgde de PR en publiciteit. De bijeenkomst werd bezocht door 90 gasten.

Tentoonstellingsplatform

Op de plek waar aanvankelijk de 'Vondst van de Maand' werd tentoongesteld, is in 2012 een nieuwe tentoonstellingsruimte gerealiseerd. De eerste tentoonstelling – over de IJzertijd in Vlaardingen – plaatste de genoemde kano in zijn eigen kader. EGH begeleidde de ontwikkeling en realisatie van het nieuwe tentoonstellingsplatform en de totstandkoming van de eerste tentoonstelling.

Netwerk Vrijwillige Archeologen

EGH heeft een Netwerk Vrijwillige Archeologen geïnitieerd. In het netwerk zijn alle Zuid-Hollandse afdelingen van de AWN West Nederland vertegenwoordigd (Rijnstreek, Den Haag en omstreken, Helinium en Lek- en Merwestreek). Het netwerk kwam in 2012 vier maal bijeen (2 februari, 24 mei, 16 augustus en 22 november). Tijdens de bijeenkomsten worden actualiteiten, ontwikkelingen en knelpunten besproken. EGH bereidde de netwerkbijeenkomsten voor, deed de verslaglegging en ziet toe op het uitvoeren van actiepunten. PZH participeerde in het overleg. Ten behoeve van het NVA werden 3 digitale nieuwsbrieven/flitsen verzonden naar 108 adressen (25 juni, 16 augustus en 6 november).

Provinciale Netwerkdag Archeologie

De jaarlijkse provinciale Netwerkdag vond plaats op 22 september in het Legermuseum in Delft. Het aantal deelnemers was 48. Als experiment waren niet alleen vrijwillige archeologen, maar ook leden van historische verenigingen uitgenodigd vanuit de gedachte dat samenwerking tussen vrijwilligers onontbeerlijk is. Na inleidende presentaties over Modernisering Monumentenzorg en het provinciale erfgoedbeleid, konden bezoekers deelnemen aan praktijkpresentaties over uiteenlopende onderwerpen als landgoedbiotopen, herbesteding religieus erfgoed, maritieme archeologie, het fenomeen cultuurhistorische atlas en archeologische monumentenwacht en konden de belangenbehartigers deelnemen aan een rondleiding door het Legermuseum of aan een excursie naar de spoorzone Delft en De Witte Roos, een rijksmonument dat duurzaam wordt gerestaureerd.

Netwerk Kastelen Landgoederen en Buitenplaatsen

In het Netwerk Kastelen Landgoederen en Buitenplaatsen participeerden naast de PZH, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Nationaal Restauratiefonds, de Nederlandse Kastelenstichting, Kastelenstichting Holland en Zeeland, Landschapsbeheer Zuid-Holland, Het Zuid-Hollands Landschap en het Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme. Na consultatie van de netwerkliden werd de website www.landgoedenbuitenplaats-zh.nl officieel gelanceerd op 5 juli door Marijke van Dobben de Bruijn, lid van Provinciale Staten van Zuid-Holland. Dit vond plaats in het EGH. het aantal bezoeken vanaf dat moment bedroeg 4.526. De gemiddelde bezoektijd is met ruim zes minuten hoog.

Onderzoek en inventarisatie landgoederen en buitenplaatsen

Ten behoeve van de website www.landgoedenbuitenplaats-zh.nl is in 2012 bureauonderzoek verricht naar (verdwenen) kasteellocaties (Den Burch, Giessenburg, Huis Dever, Huis te Woude, Kasteel Capelle, Oud-Teylingen, Spreeuwensteijn, Swanendrift en Ter Does). De resultaten van het onderzoek zijn opgenomen in de database van de website.

Daarnaast werden (overblijfselen van) landgoederen en buitenplaatsen bezocht en gefotografeerd in Alphen aan den Rijn (Berendrecht, Rust en Vreugde, Villa Nuova en Vrederust), Dordrecht (Rozenhof), Katwijk ('t Zand), Lisse (Keukenhof, Huis Ter Specke), Noordwijk (Offem en Rozenhof), Oegstgeest (Bos van Wijckersloot), Oostvoorne (De Burcht, Kooijsicht, Mildenburg, Olaertsduyn en 't Reigersnest), Sassenheim (Het Oude Koningshuis, Huis Ter Leede en Rusthof), Rotterdam (De Tempel, Nieuw Rhodenrijs en Schoonoord), Vliet (Bisdom van Vliet). In de database zijn 204 kastelen, landgoederen en buitenplaatsen opgenomen. Het betreft bestaande, nog deels bestaande en verdwenen objecten en complexen. Van het bestand van 204 staan er 153 online.

Provinciale Erfgoeddag Agrarisch Erfgoed

De Provinciale Erfgoeddag heeft zich in 5 jaar ontwikkeld tot hét provinciale erfgoedevenement. De dag draagt altijd een actueel thematisch karakter maar is daarnaast ontmoetingsmoment voor het erfgoedveld, overheden en andere partijen. In 2012 was het thema Agrarisch erfgoed, ook in het kader van het komende Jaar van de Boerderij II. Het aantal aanmeldingen lag wat lager dan het beoogde, mede omdat op hetzelfde tijdstip een groot landelijk congres over monumenten werd gehouden.

Tijdens de dag is gesproken over oplossingen voor leegstaand agrarisch erfgoed in de toekomst en over herbestemming in het bijzonder: in een deelsessieprogramma werden vele voorbeelden en voor- en nadelen, alsmede praktische zaken zoals regelgeving rond aangewezen monumenten besproken. Voor eigenaren met plannen tot transitie een goed moment om hun licht op te steken. De deskundigheid van deelnemer kreeg een impuls, zij waren over het programma zeer te spreken. Men kon netwerken in de pauzes en het agrarische én erfgoedveld vonden elkaar ook tijdens het avondprogramma (bezoek aan Boerderij Noorderlicht en Verlichte Boerderijenroute). De openingspeech van gedeputeerde Han Weber zorgde voor goede interactie met de zaal. De aanwezigheid van veel provinciaal bestuurders/medewerkers werd gewaardeerd.

Monumentenwacht/ondersteuning monumentenbeheerders

Vanwege een tijdelijke uitbreiding van het werk gedurende enkele jaren was ook de menskracht van Monumentenwacht kortlopend uitgebreid. In 2012 liep deze ten einde. Uit oogpunt van efficiency werd huur van een depot in Leiden beëindigd.

In 2012 zijn door 8 monumentenwachters 1194 bouwkundige inspecties uitgevoerd, op een bestand van 2760 monumenten. Het aantal aangemelde rijksmonumenten steeg naar 1812. Door het beëindigen van een tijdelijke regeling die tot een instroom van objecten in 2009-2012 heeft geleid, heeft zich een lichte afname in de overige categorieën monumenten voorgedaan. Buiten deze ingecalculerde daling bleef het aantal abonnees overall grotendeels stabiel. Ondanks de vastzittende huizenmarkt en de veranderingen in het hypotheekbeleid nam het aantal Quick Scans toe van 5 naar 7.

Naast Brim-begeleiding (9 rijksmonumenten) zijn er ook 3 andere restauratie begeleidingstrajecten opgestart, 2 inventarisaties opgesteld in opdracht van gemeenten en 7 meerjaren onderhoudsbegrotingen voor particuliere (verenigingen van) eigenaren en andere partijen. Om nieuwe vraag te bewerkstelligen werd onder meer ingezet op collectieve afname door gemeenten van inspectiecapaciteit. Verschillende gemeenten, zoals Goedereede en Leidschendam/Voorburg creëerden hiervoor regelingen. De Abonneedag werd voor de 2^e keer gehouden, op 7 juni in Delft. Er waren lezingen en excursies voor ruim 155 abonnees, die deze vorm van klantenbinding hogelijk waardeerden.

Regionale Agenda Samenleving

'Cultuurnetwerkers' deden een beroep op EGH met vragen over projectconcepten en subsidieaanvragen bij het Fonds Cultuurparticipatie. Omdat 'Erfgoedspoor' van EGH voldoet aan de criteria van het Fonds werd afname van dit project gestimuleerd. Overleg werd gevoerd met de cultuurnetwerkers van de regio's Haaglanden, Holland Rijnland en Alblasserwaard/Vijfheerenlanden.

Op het EGH-congres *Vieren & Verder*, dat in mei gehouden werd ter afsluiting van acht jaar Erfgoedspoor, werd door de cultuurnetwerkers een speciale 'Regio-markt' ingericht, waarin zij de bezoekers toelichting gaven op het regionale programma voor erfgoededucatie. Deze verving voor een deel de opdracht van PZH om een RAS-bijeenkomst te organiseren.

Van de cultuurnetwerker Midden Holland werd een opdracht verkregen voor de ontwikkeling van het erfgoedproject 'Zo was het, zo is het'. Dit lesmateriaal is over alle scholen en erfgoedinstellingen van de regio Midden-Holland verspreid. Erfgoedinstellingen hadden in dit project een rol als gastdocent, zij namen de leerlingen van de groepen 7/8 mee naar het cultuurlandschap.

EGH was betrokken bij een project over Romeinen in Haaglanden en heeft op verzoek van deze RAS een Atlantikwall fietsroute geredigeerd.

Trainingen ruimtelijk erfgoedbeleid

EGH participeerde in de Programmacommissie Erfgoed in de Praktijk (een initiatief van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en het Nationaal Restauratiefonds), die jaarlijkse cursusaanbod voor ambtenaren samenstelt. Het aanbod is divers en varieert van herbestemming van monumenten, cultuurhistorie en het bestemmingsplan tot erfgoed en toerisme en duurzaam erfgoed. De programmacommissie kwam in 2012 zes maal bijeen (11 januari, 7 maart, 30 mei, 5 september, 10 oktober en 21 november). De jaarlijkse cursusdag Actualiteiten en Ontwikkelingen vond plaats op 1 november in kasteel Oud-Poelgeest te Oegstgeest. Het aantal deelnemers was 25. De dag werd door de deelnemers gewaardeerd met een 8. PZH verzorgde tijdens de cursusdag een presentatie over de provinciale erfgoedlijnen.

Themajaar 2012 Over-Levende Monumenten!

In tegenstelling tot de verwachting heeft PZH niet aan EGH gevraagd concrete activiteiten voor dit themajaar te organiseren. Wel heeft EGH informatie en kennis verzameld over transitie van cultureel erfgoed en deze aan PZH ter beschikking gesteld.

Voor scholen heeft EGH het lespakket 'Geloofwaardige Gebouwen' geactualiseerd en laten drukken, het project 'Out of the Box' georganiseerd en bijgedragen aan de inrichting van de Bibliobus van Pro Biblio In opdracht van erfgoed.nu werden teksten en beeldmateriaal geleverd voor een Handreiking Herbestemming die erfgoed.nu in opdracht van de PZH samenstelt.

In het kader van het themajaar heeft EGH voor de voormalige gemeente Middelharnis een onderzoek (met rapport en presentatie) verricht naar de herbestemming van het Oude Raadhuis te Middelharnis. Door een stagiaire is in het kader van haar afstuderen aan de Wageningen University onderzoek verricht naar de herbestemmingmogelijkheden van de batterijen Noorddijk en Penserdijk (onderdeel van de Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet op Voorne Putten). Het onderzoek heeft geresulteerd in een afstudeerscriptie.

In dit themajaar werd meegewerkt aan 3 educatieve projecten. Zo verzorgde EGH voor Pro Biblio de inrichting van de Themabus 'Over-Levende Monumenten!'. Daarnaast is het erfgoedproject 'Out of the Box' ontwikkeld, waarin leerlingen werden uitgedaagd om in een houten box hun ideeën over de herbestemming van een (door de PZH gekozen) monument zichtbaar te maken. Het project deed een beroep op de lokale erfgoedinstellingen en bij de herbestemming betrokken deskundigen om een gastdocentschap voor de leerlingen te verzorgen. Om verschillende redenen is dit project minder geslaagd, voornaamste was dat betrokkenheid van scholen onvoldoende was. Tijdens de presentatie op Open Monumenten Dag (8/9 september 2012) kon men toch een indruk krijgen van de resultaten die met dit erfgoedproject mogelijk zijn als het onder betere condities wordt uitgevoerd. In drie steden vond het plaats, Dordrecht, Delft en Gouda; 11 scholen hebben meegedaan.

Erfgoed en landschap: samenwerking met ZHL en LBZH

Erfgoedhuis is een samenwerkingsverband aangegaan met Stichting Het Zuid-Hollands Landschap en Stichting Landschapsbeheer Zuid-Holland. Doel is provinciale erfgoed- en natuurtaken meer met elkaar in verbinding te brengen. Samengewerkt wordt onder andere t.a.v. personeel en public relations. Er was een specifiek activiteitenprogramma voor 2012, dat voorzag in een vrijwilligersdag, een publieksevenement, plus een personeelsmiddag. Daarnaast is het Molennetwerk opgezet. In 2012 vond onderzoek plaats naar gezamenlijke huisvesting in het gebouw van het Erfgoedhuis.

Vrijwilligersdag 10 maart

LBZH, ZHL en EGH organiseerden op 10 maart een vrijwilligersdag waar zeer veel belangstelling voor was. Er konden niet meer dan 200 deelnemers meedoen, er was belangstelling voor 240 plaatsen. De dag werd gehouden op Fort Hoek van Holland. Naast het traditionele snoeiwerk, had EGH voorzien in een erfgoedprogramma. Zo kon men kiezen uit vier verschillende workshops, twee excursies. Vrijwilligers van het Fort waren aanwezig om belangstellenden het Fort met zijn 144 vertrekken onder de grond te laten zien. EGH trof ook voorbereidingen voor erfgoed/workshops tijdens de vrijwilligersdag 2013 in Oostvoorne.

Open Monumentendag 8 september in Kasteel Keukenhof

Gezamenlijk organiseerden de 3 organisaties voor de eerste keer een grootschalig publieksevenement, tijdens Open Monumentendag, op het Landgoed De Keukenhof. Thema was 'Groen van Toen'. De opkomst overtrof,

mede door het fraaie weer, de verwachtingen: meer dan 3000 mensen namen deel aan het veelzijdige programma, waarin het beleven van natuur en erfgoed centraal stond. Er werden meer dan 20 gezinsactiviteiten geboden die laten zien waar de 3 organisaties voor staan: behoud van het landschap, beleving van geschiedenis dichtbij. Het was de eerste keer dat voor Open Monumentendag werd samengewerkt.

Overige samenwerking

In het hele verslagjaar werd intensief gewerkt aan verdergaande samenwerking tussen ZHL, LBZH en EGH. Er is een directieberaad dat de werkzaamheden aanstuurt. Er werd een gezamenlijk samenwerkingsprogramma uitgevoerd en onderzoek gedaan naar de mogelijkheid van gemeenschappelijke huisvesting. EGH bood in dat kader de andere 2 partners aan zich in Delft te vestigen, welk aanbod werd geaccepteerd.

Molennetwerk Zuid-Holland

Eind 2011 werd door de Provincie Zuid-Holland aan het samenwerkingsverband gevraagd een Molennetwerk Zuid-Holland op te richten. Het moet het molenveld ondersteunen t.a.v. vrijwilligersbeleid, de molenbiotoop, publieksbereik en de relatie met andere monumenten en het cultuurlandschap. Een Plan van Aanpak werd opgesteld, waarna op 14 december een startbijeenkomst in Haastrecht kon plaatsvinden.

Daarin kwamen onderwerpen als: vrijwilligers, de molenbiotoop en publieksbereik aan de orde. Doelgroep waren moleneigenaren, molenaars en molen geïnteresseerden. Gedeputeerde Han Weber sprak een welkomstwoord. Gerard Rooijackers verzorgde de keynote speech. Voorafgaand aan de bijeenkomst konden de deelnemers de Molen achter Haastrecht bezoeken. Er waren 71 deelnemers.

Op verzoek van PZH vond nog nader behoeftenonderzoek plaats: 'Wind Kracht door Samenwerking', waaraan 15 moleneigenaren en twee organisaties meewerkten. Belangrijkste resultaten werden opgenomen in het Plan van Aanpak.

Landgoederenzone Warmond (fase I, verkenning)

Namens de 3 samenwerkingspartners coördineerde EGH een onderzoek naar de mogelijkheden van de stakeholders van de omgeving van het Huis te Warmond. De verkenning richtte zich op:

- een inventarisatie van de natuur- en cultuurhistorische elementen van Huis te Warmond en een haalbaarheidsonderzoek naar de potentie van herbestemming van een deel van de Oranjerie;
- een inventarisatie van de toegankelijkheid, beleefbaarheid en samenhang van alle landgoederen in Warmond;
- een marktonderzoek naar de mogelijkheid en wenselijkheid van publieksevenementen in en rond het park van Huis te Warmond (te denken valt aan Open Dagen, Landgoedfairs, en andere evenementen).

Oude Hollandse Waterlinie – Koeneschans (fase I, verkenning)

EGH, Het Zuid-Hollands Landschap en Landschapsbeheer Zuid-Holland werkten samen aan het project Koeneschans. Doel van het project is om de Koeneschans – als één van de twee overgebleven aardwerken van de Oude Hollandse waterlinie – als historisch landschappelijk element te herstellen en voorzieningen te ontwikkelen die het mogelijk maken de schans te benutten en te beleven. Het doel van de verkenning was de haalbaarheid van een business case Koeneschans te onderzoeken.

Pilot vrijwilligers op landgoederen

De pilot richt zich op instandhouding en ontwikkeling van landschap, natuur en erfgoed in Zuid-Holland, in het bijzonder het vergroten van het aantal vrijwilligers op landgoederen in het verstedelijkte westelijk deel van de provincie. LBZH is trekker.

2. KWALITEITSVERHOOGING (WETTELIJKE) ERFGGOEDTAKEN BIJ GEMEENTEN

Kwaliteitsverhoging ruimtelijke erfgoedtaken gemeenten

Algemene ondersteuning (beleidsadviesing en –begeleiding, veelal ten aanzien van archeologische taken) werd in 2012 geboden aan de gemeenten Bodegraven-Reeuwijk, Hendrik-Ido-Ambacht, Hoeksche Waard (5 gemeenten), Leidschendam-Voorburg, Maassluis, Papendrecht, Ridderkerk, Waddinxveen en Westland. In de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden participeerde EGH in de regionale ambtelijke werkgroep archeologie (in 2012: 8 gemeenten). In 2012 kwam de werkgroep twee maal bijeen (13 januari en 7 september).

Uitgebreide en specifieke ondersteuning (beleidsadviesing en –begeleiding) werd gegeven aan de gemeenten De Waard Werkt (samenwerking Liesveld, Graafstroom en Nieuw-Lekkerland), Hendrik-Ido-Ambacht, Leidschendam-Voorburg, Lisse, Oegstgeest, Schoonhoven en Vlist. Het betrof voornamelijk de verankering van cultuurhistorisch erfgoed in bestemmingsplannen.

In de gemeente Krimpen aan den IJssel had EGH zitting in de begeleidingsgroep die een cultuurhistorische waardekaart (als onderlegger voor de bestemmingsplannen) opstelde. De begeleidingsgroep kwam twee maal bijeen (16 mei en 22 november). De kaart was eind 2012 gereed.

Adviesing van andere aard (erfgoedbeleid, jurisprudentie, gemeentelijke monumentenlijsten, gemeentelijke erfgoedcommissies, informatievoorziening etc.) vond plaats voor de gemeenten Lansingerland, Noordwijk, Oegstgeest, Ridderkerk, Spijkenisse, Vlist en Wassenaar.

EGH heeft zitting in het Netwerk Strategische Monumentenzorg Delft. Er waren in 2012 twee netwerkbijeenkomsten (8 juni en 28 september). Tijdens de bijeenkomst van 8 juni is door EGH een presentatie verzorgd over het Gebiedsprofiel Ruimtelijke Kwaliteit Midden-Delfland.

Voor de gemeente Lansingerland werd onderzoek verricht naar de boogbrug over de landscheiding Bleiswijkse Verlaat. Voor het Bisdom Rotterdam werd een bouwhistorische verkenning verricht van de kerk aan de Beukelsdijk te Rotterdam (dit was de Prijs Erfgoeddag 2011). Voor Dunea is een advies opgesteld voor inpassing en vormgeving van een nieuw te bouwen pannenkoekenhuis op het boerderijcomplex Meyendel te Wassenaar.

Werkbezoek bij gemeenten werden afgelegd bij de gemeenten Hellevoetsluis (27 november), Lansingerland (15 februari), Oegstgeest (23 februari), Pijnacker-Nootdorp (19 maart), Schiedam (11 december), Teylingen (29 oktober), Voorschoten (17 april), Wassenaar (24 januari)

Pilot Lokale Erfgoedagenda

EGH heeft een pilot met een zogenaamde ‘Lokale Erfgoedagenda’ opgezet, ook conform landelijke ontwikkelingen op dit punt. Doel van zo’n Agenda is het tot nu toe vaak verzuilde gemeentelijk erfgoedbeleid meer te integreren. Er werden drie potentiële gemeenten bezocht : Schiedam, Hellevoetsluis en Brielle. Bedoeling van de Agenda was om deze in 2013 in één van deze plaatsen ‘uit te proberen’.

Cultuurhistorische atlas Duin- en Bollenstreek

EGH heeft zitting in de begeleidingsgroep voor het opstellen van een cultuurhistorische atlas Duin- en Bollenstreek, een project van Landschapsbeheer Zuid-Holland. Doel van het project is om cultuurhistorische en landschappelijke objecten en elementen in de Duin- en Bollenstreek te inventariseren en digitaal te ontsluiten (via een kaartbeeld of atlas). Het te inventariseren gebied telt zes gemeenten en is onderverdeeld in zeventig gebieden of landschapstypen. Het veldwerk en de verwerking van gegevens wordt verricht door leden van historische verenigingen en andere vrijwilligers. De inventarisatie moet voorjaar 2013 gereed zijn.

Landschapsbeheer Zuid-Holland is procesmanager en EGH heeft zitting in de stuurgroep van het project. Daarnaast hebben vertegenwoordigers van de PZH, Holland Rijnland en het Cultuurhistorisch Genootschap Duin- en Bollenstreek zitting.

Objectgerichte adviezen

Objectgerichte adviezen werden gegeven aan de gemeenten Bernisse (bouwplan binnen beschermd gezicht), Delft (jaagbrug langs de Schie), Leidschendam-Voorburg (Wederopbouw), Wassenaar (Rijksdorp), Hillegom, Katwijk en Teylingen (militair erfgoed / Atlantikwall), Noordwijkerhout (herbestemming bollenschuur), Rotterdam (schuur Schieveen).

Duurzaamheid en erfgoed

EGH participeerde in het zogenaamde KISSZ DuMo netwerk (Kennis In Synergie voor een Sustainable Zuid-Holland Duurzame Monumenten). Het netwerk houdt zich bezig met het verzamelen van kennis over nieuwe technieken die bijdragen aan het verhogen van duurzaamheid en energetisch vermogen van het gebouwde cultuurhistorische erfgoed. Deelnemers zijn de gemeenten Delft, Den Haag, Leiden, Rotterdam, Hogeschool Rotterdam, Universiteit van Nijenrode, TU Delft rMIT en Stichting De Witte Roos. De verzamelde kennis wordt gepubliceerd via de website www.monumenten.nl en verder verspreid via advisering. Er waren vijf bijeenkomsten (19 januari, 18 juni, 13 september, 2 november en 20 december).

In het verlegde van participatie in dit KISSZ DuMo netwerk is de deelname aan Local Support Group van het URBACT LINnKS project waaraan de gemeente Delft deelneemt. In dit Europese project participeren Europese steden die streven naar duurzame historische binnensteden (Kilkenny (IR), Freiberg (DU), Veria (GR), Budrio (IT), Almeria (SP), Bayonne (FR), Anderlecht (BE)). De gemeente Delft heeft een Actieplan opgesteld. Het Actieplan is tot stand gekomen in overleg met Delfia Batavorum, TU Delft rMIT, Stichting De Witte Roos en Erfgoedhuis. Deze Local Support Group kwam in 2012 twee maal bijeen (2 en 27 maart). Op 10 mei 2012 werd een intentieverklaring om het Actieplan ten uitvoer te brengen in het pand van Stichting De Witte Roos door alle partijen, waaronder de directie van EGH, ondertekend.

Platform Religieus Erfgoed Zuid-Holland

Het Platform Religieus Erfgoed Zuid-Holland vergaderde in 2012 vijfmaal: 27 januari, 30 maart, 13 juli, 17 augustus en 16 november. De deelnemers in het platform (5-10) zijn vertegenwoordigers van het Bisdom Rotterdam, de Stichting Oude Hollandse Kerken, de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland, de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Zuid-Holland, Contactorgaan Moslims en Overheid, Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland en de Joodse Gemeente Rotterdam. De SKKN is in de loop van 2012 opgeheven en participeerde derhalve maar een deel van het jaar.

Op 9 november organiseerde het Platform een excursie naar bijzonder religieus erfgoed in Schiedam voor belangstellenden. Drie locaties werden bezocht: de Giudici Kapel (onderdeel van het Stedelijk Museum Schiedam), de Havenkerk en de voormalige R.K. begraafplaats aan de Vlaardingerdijk. De excursie startte om 13.00 uur en werd afgesloten om 17.00 uur met een borrel. Medewerkers van de Gemeente Schiedam en Stichting Beschermd Stadsgezicht Schiedam verzorgden toelichtingen op de diverse locaties.
Aantal deelnemers: 50

Leve de Limes!

In vervolg op het provinciale themajaar Leve de Limes! participeerde EGH in de zogenaamde Limes Initiatiefgroep (LIG). De LIG is samengesteld uit vertegenwoordigers van de AWN, de Limes Erfgoed Kring, LiMissie en musea met een archeologische collectie. EGH heeft mede zitting namens de erfgoedinstellingen van Gelderland en Utrecht. Op initiatief van het rijk en de drie Limes provincies was de doelstelling van de LIG om in het verlengde van de UNESCO nominatie van de Limes tot een groter publieksbereik te komen door het opstellen van een Uitvoeringsagenda Publieksbereik Romeinse Limes. De LIG kwam in 2012 7 maal bijeen (16 en 31 januari, 12 en 19 maart, 2 april, 16 mei en 22 augustus).

Op 24 april werden werksessies georganiseerd voor het werkveld. De Uitvoeringsagenda Publieksbereik Romeinse Limes kwam eind 2012 gereed. Het rijk stelt in het kader van Visie Erfgoed en Ruimte een bedrag van € 500.000 aan de provincies beschikbaar voor de uitvoering van de agenda. De provincies matchen dit bedrag.

ROP

EGH begeleidt en ondersteunt Restauratie Opleidingsprojecten Zuid West (ROP ZW). Doelstelling is het realiseren van werkervaringsplaatsen van leerlingen restauratie timmeren en –metselen. EGH verzorgt de financiële administratie, adviseert het bestuur, participeert in de stuurgroep en levert een inhoudelijke bijdrage. De stuurgroep kwam dit jaar vier maal bijeen (7 maart, 23 mei, 11 september en 10 december).

Nieuwsbrieven

In 2012 werden 5 digitale nieuwsbrieven en –flitsen Erfgoed en Ruimte verzonden naar 717 adressen (15 maart, 6 juni, 16 augustus, 4 oktober en 18 december).

3. DE ERFGOEDSECTOR VERSTERKEN

Versterking van beleving van erfgoed

De erfgoedconsulenten hebben 237 helpdeskadviezen gegeven aan erfgoedinstellingen. Ook zijn er flink wat werkbezoeken gepleegd en verdergaande adviezen uitgebracht. In 2012 werd in het bijzonder samengewerkt met Pro Biblio (in het kader van het themajaar en het project Historie in de Bibliotheek) en met RTV West/Rijnmond.

Trainingen beleving erfgoed

Het Erfgoedhuis heeft onder meer de volgende cursussen (sommige ook in opdracht) georganiseerd, waarvan de meeste op het snijvlak 'erfgoed en beleving':

- Oral History basiscursus;
- Website bouwen voor erfgoedinstellingen;
- Erfgoed en Publiek;
- Web 2.0;
- Uw digitale bezoeker in beeld;
- Erfgoed op het digibord;
- Rondleiden & Gastheerschap;

Enkele cursussen konden geen doorgang vinden vanwege te weinig aanmeldingen: Publieksonderzoek, Oral History voor gevorderden, Op zoek naar het landschap van Zuid-Holland en Interactief met Erfgoed. De 11 cursussen die werden gegeven trokken 72 deelnemers, zodat de bezettingsgraad dit jaar op 53% lag.

Studiedag Erfgoed & Beleving

Deze vond op 26 april plaats in het Museon in Den Haag en trok 63 deelnemers. Het bijzondere van deze studiedag was het uittesten van het gebruik van social media in de erfgoedsector. Via onder meer LinkedIn konden deelnemers komen met onderwerpen voor de workshops op het terrein van erfgoedbeleving. Daar werd goed op gereageerd, ruim 50 reacties waarvan een aantal zo bruikbaar was, dat zij plaats kregen in het programma.

4. SCHOLEN EN ERFGOEDINSTELLINGEN STIMULEREN BIJ OMGEVINGSGESCHIEDENIS (ERFGOEDEDUCATIE)

Erfgoedspoor: omgevingsgeschiedenis door scholen en erfgoedinstellingen

Het meerjarenproject 'Erfgoedspoor' werd uitgevoerd. Bestaande 'Erfgoedsporen' werden ondersteund (helpdesk, advies, tweemaal per schooljaar organisatie/voorzitten bijeenkomsten Teams Erfgoedspoor) en nieuwe Erfgoedsporen werden opgericht. Ingezet werd op het voltooiën van een zo groot mogelijk bereik in de provincie. In de afgelopen jaren werd zicht verkregen op de kansrijke en minder kansrijke gemeenten voor 'Erfgoedspoor' als educatieve formule van het EGH. Op zich bleek dat initiatief vanuit onderwijs of erfgoedinstelling minder voorbereiding kost dan wanneer de overheid opdracht geeft. In dat verband was het overigens verheugend dat bureau Drechtsteden EGH vroeg 5 Erfgoedsporen op te richten.

Op www.erfgoedspoor.nl werd alle relevante informatie over de Erfgoedsporen verzameld. Ieder Erfgoedspoor heeft zijn eigen secretariaat op de website, waar de deelnemers hun documenten kunnen terugvinden: adreslijst deelnemers, data bijeenkomsten en notulen, downloadbare lesmaterialen en roosters van de schoolbezoeken. De lokale Teams Erfgoedspoor verzorgen deze informatie.

EGH zorgde ervoor dat op zoveel mogelijk plaatsen gezorgd werd voor een goed vervolg van de daar ontstane 'Erfgoedsporen'. Het project 'Geschiedenis in levende lijve' (Willem van Oranje, Hugo de Groot en Spinoza in de klas, gespeeld door acteurs) werd vanwege bezuinigingen stopgezet en overgedragen aan derden. In company begeleiding werd gegeven bij 10 erfgoedinstellingen.

Congres 'Vieren en Verder'

Met het congres 'Vieren & Verder' op 21 maart in Gouda werd gevierd dat EGH het meerjarenproject 'Erfgoedspoor' succesvol heeft afgerond. Het door PZH gestelde doel werd bereikt: binnen 8 jaar werden in totaal ongeveer 50.000 leerlingen in het basisonderwijs in contact gebracht met erfgoed in de omgeving. EGH zorgde niet alleen voor de formule, maar vaak ook voor de ontwikkeling van het aanbod door de erfgoedinstellingen. Tijdens het congres werd een overzicht gegeven van het totale resultaat. Tijdens het congres kwam ook de Landelijke Canonkaravaan van de stichting entoen.nu aan haar eindstreep. Er waren 180 deelnemers.

5. DE GESCHIEDENIS VAN ZUID-HOLLAND BEKENDER MAKEN BIJ INWONERS

‘Het Verhaal van Zuid-Holland’

Als basis voor het vertellen van ‘Het Verhaal van Zuid-Holland’ fungeert het digitale platform ‘Geschiedenis van Zuid-Holland’ (www.geschiedenisvanzuidholland.nl). Deze site werd ruim 180.000 keer bezocht, een stijging van ruim 28 % ten opzichte van 2011. In 2012 is veel nieuwe content toegevoegd aan de website, zowel verhalen als collecties. Er is een thema gepubliceerd over de geschiedenis van het openbaar vervoer in Zuid-Holland, met verhalen en aandacht voor de daarmee verbonden erfgoedcollecties. Ook het themajaar Over-Levende Monumenten! is prominent in beeld gebracht, met de nadruk op de cultuurtoeristische mogelijkheden (zoals de fietsroutes van PZH). Verder zijn de archiefinventarissen van de Gemeente Leidschendam-Voorburg toegevoegd aan de database met Zuid-Hollandse collecties.

Digitalisering collecties

Alle jaargangen van de Archeologische Kroniek Zuid-Holland werden gedigitaliseerd en toegankelijk en doorzoekbaar via de site www.geschiedenis-zh.nl.

Naast de Archeologische Kroniek Zuid-Holland zijn ook alle jaargangen van het historisch tijdschrift Holland (vanaf 1949) gedigitaliseerd, beide door de Koninklijke Bibliotheek (KB). Anders dan gepland zal Holland vooralsnog niet online toegankelijk zijn. Oorspronkelijk zou Holland via een nieuwe portal van de KB worden ontsloten, maar helaas heeft de KB besloten materiaal van ná 1940 niet online, maar alleen via de eigen studiezaal toegankelijk te maken. Dit heeft te maken met auteursrechten waarover, anders dan aanvankelijk de bedoeling was, door de KB geen overeenstemming is bereikt met diverse organisaties van belanghebbenden op dit gebied.

In samenwerking met het Nationaal Archief zijn ruim 500 geniekaarten (afkomstig uit de 17^e t/m 20^e eeuw) gedigitaliseerd. Deze komen beschikbaar via de website van het Nationaal Archief. Het Erfgoedhuis beschikt over kopieën in hoge resolutie. Ook heeft het PHC samen met Erfgoedcentrum DiEP meegewerkt aan de totstandkoming van de Historische Atlas van de Biesbosch. Hiervoor is kaartmateriaal van het Nationaal Archief over dit gebied gedigitaliseerd.

Geschiedenis Openbaar Vervoer in ZH

Vorbereidingen werden getroffen voor het project Geschiedenis van het OV in Zuid-Holland, dat grotendeels in 2013 zal plaatsvinden. Op www.geschiedenisvanzuidholland.nl werd het thema gepubliceerd. Naast informatie over de ontwikkeling van o.a. de trekschuit, stoomboot, tram, trein en autobus, komen ook de erfgoedinstellingen en de rol van PZH op dit vlak aan bod. Hieraan zijn bijdragen (foto's, verhalen, informatie) geleverd door ca. 10 musea en historische verenigingen op dit gebied. Ook zijn diverse bijdragen van particuliere kenners aan de website ontvangen.

In januari werd een klankbordbijeenkomst georganiseerd met een zestal erfgoedorganisaties om de mogelijkheden voor samenwerking te bespreken. De uitgave van een publieksmagazine werd voorbereid. 14 musea, historische verenigingen, bibliotheken en archieven gaven aan een expositie te zullen organiseren over het vervoer in de eigen plaats of regio (o.a. Krimpenerwaard, Vlaardingen, Rijswijk, Nieuwerkerk a/d IJssel, Oud-Beijerland, Strijen, Lekkerkerk), een lezing te plannen en/of een andere activiteit. Ook werd een reizende expositie ontwikkeld gericht op kinderen, die geplaatst kan worden in scholen en bibliotheken. Tot slot werd een fietsroute voorbereid langs RTM-erfgoed op Goeree-Overflakkee.

‘Beleef de Canon van Zuid-Holland!’

In het voorjaar is een app voor de smartphone ontwikkeld op basis van de ‘papierene’ Canon van Zuid-Holland. De app toont in 50 vensters de Geschiedenis van Zuid-Holland. Met behulp van gps-peiling zijn daar bovendien 135 locaties in de hele provincie aan gekoppeld. De teksten worden desgewenst voorgelezen. Bovendien biedt de app de mogelijkheid om informatie te delen via sociale media. De app is gemaakt in een versie voor zowel iPhone als Android en wordt gratis aangeboden via de App-store en Google Play. De app verscheen op 5 juli 2012. Tot eind van het jaar is de app ruim 4500 keer gedownload, hetgeen voor een app over regionale geschiedenis veel is.

Daarnaast werden samen met het av-productiebedrijf Wilma Oudshoorn voorbereidingen getroffen om Canon-onderwerpen om te zetten in YouTube filmpjes voor 10-13 jarigen.

Historie in de Bibliotheek

EGH werkte mee aan dit project van Pro Biblio. EGH heeft zitting in de stuurgroep die de projectaanvragen beoordeelde en zette erfgoedconsulenten in voor het bijscholen van bibliotheekmedewerkers (openbare bibliotheken Zoetermeer, Rijn en Venen en .....?????? aan den IJssel) in het vinden van historisch bronnenmateriaal op internet en in het lokale archief. Daarnaast heeft EGH de slotbijeenkomst voorbereid met PB en deze geleid, er waren 50 deelnemers in de Kamer van Charitate van het Prinsenhof in Delft. Met een speciaal ontwikkelde *widget* is een impuls gegeven om netwerken van bibliotheken makkelijker aan te sluiten op de database van www.geschiedenisvanzuidholland.nl.

Op www.geschiedenisvanzuidholland.nl is gedurende de looptijd van het project uitgebreid aandacht besteed aan Historie in de Bibliotheek, zowel aan het project in het algemeen als aan concrete resultaten van individuele deelnemers (historische wiki Leidschendam-Voorburg, gedigitaliseerde films uit het Westland etc). Ook is een overzicht met alle Historische Informatie Punten toegevoegd aan de website, is een groot aantal HIP's op de site geportretteerd en is een netwerk van contactpersonen opgebouwd bij deelnemende bibliotheken. Hierdoor wordt ook in de toekomst zorg gedragen voor regelmatige input over historische activiteiten in Zuid-Hollandse bibliotheken. In een overzichtsartikel op de site zijn alle resultaten op een rijtje gezet.

EGH gaf verder een boekje uit met de titel 'Dan doen we t zelf', waarin 34 pioniers en initiatiefnemers op het gebied van erfgoed in ZH worden geportretteerd.

Project VolksTUINcultuur

EGH ontwikkelde een project over de geschiedenis van volkstuinten in ZH en hun relatie met de omgeving. Het project kreeg veel aandacht in pers en media, het bestond uit de volgende onderdelen:

- Volkstuinenkaart Zuid-Holland
- Fotowedstrijd *Mijn Volkstuin(huis)!*
- Paneltentoonstelling *Mijn Volkstuin(huis)!*
- Educatief project i.s.m. Landschapsbeheer Zuid-Holland

Volkstuinenkaart Zuid-Holland

De Volkstuinenkaart laat op de ene zijde de historische ontwikkeling van volkstuinten en hun plaats in de openbare ruimte in Zuid-Holland zien. Op de andere kant staan 36 volkstuincomplexen aangegeven, met meer specifieke informatie over de tuinen en hun relatie met de omgeving. Deze uitvouwbare kaart is onderdeel van een serie kaarten die het Erfgoedhuis Zuid-Holland in de afgelopen jaren heeft ontwikkeld over ruimtelijke provinciale objecten zoals 'Molens in Zuid-Holland' en 'Landgoederen en buitenplaatsen in Zuid-Holland'.

Op zaterdag 12 mei 2012 vond de presentatie plaats op Volkstuindersvereniging Blijdorp in Rotterdam. Het eerste exemplaar werd aangeboden aan Ineke Strouken, directeur van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. Ook reikte Maarten Schenk, gemeentearchivaris van Den Haag en volkstuinbezitter, de prijs uit aan de winnaar van de fotowedstrijd *Mijn Volkstuin(huis)!*. Een selectie uit de ingezonden foto's vormde de basis voor een paneltentoonstelling die in het verenigingsgebouw van VTV Blijdorp tentoongesteld werd.

Voor deze bijeenkomst waren onder meer de volkstuincomplexen uitgenodigd die op de kaart stonden vermeld en de geportretteerden voor de paneltentoonstelling. 63 personen waren aanwezig op de presentatie. De kaart is verspreid onder o.a. de deelnemende complexen en gemeenten met volkstuincomplexen binnen hun gemeentegrenzen.

Fotowedstrijd *Mijn Volkstuin(huis)!*

Om de actualiteit van volkstuinten zichtbaar te maken is in het vroege voorjaar van 2012 een fotowedstrijd uitgeschreven met als thema *Mijn volkstuin(huis)!*. Eigenaren van een volkstuin werden uitgenodigd om zichzelf in hun tuin, kas of volkstuinhuisje te portretteren. Een korte tekst met toelichting hoorde hierbij.

Ruim 50 inzendingen kwamen binnen, waaruit een deskundige jury één winnaar heeft gekozen. De prijs bestond uit een weekendarrangement in Zuid-Holland.

Paneltentoonstelling Mijn Volkstuin(huis)!

Op basis van bovengenoemde fotowedstrijd is een paneltentoonstelling gemaakt bestaande uit portretten van volkstuinders in hun tuin en in hun volkstuinhuisje, aangevuld met een korte toelichting. De tentoonstelling bestaat uit 8 panelen (90 x 90 cm). Het laat zien dat het leven op en om de volkstuin zeer divers is. Alle foto's hebben één ding gemeen: de liefde voor de volkstuin.

De tentoonstelling heeft op de volgende 6 locaties gestaan:

- VTV Blijdorp, Rotterdam mei – juni 2012
- VTV Berkelhof, Berkel en Rodenrijs eerste helft juni 2012
- Woonzorgcentrum Hergerborch, Berkel en Rodenrijs tweede helft juni 2012
- Woonzorgcentrum De Tuinen, Bleiswijk juli – augustus 2012
- VTV Groenakker, Gouda augustus – september 2012
- Algemeen Verbond van Volkstuinders in Nederland (AVVN), Utrecht oktober 2012 – maart 2013

Educatie samen met LBZH

Landschapsbeheer Zuid-Holland geeft basisscholen begeleiding bij werken in de natuur in het kader van het project 'Je School kan de Boom in'. Samen met vrijwilligers voeren leerlingen werkzaamheden in de natuur uit, zoals hooien of het verzamelen van hout na het knotten. Kinderen leren zo over hun leefomgeving en hebben een actieve ochtend of middag buiten. In het kader van het volkstuinenproject is 'Je School kan de Boom in' uitgevoerd bij enkele volkstuinverenigingen, waarbij de leerlingen naast het uitvoeren van een actieve klus ook een rondleiding kregen over het complex. Op 10 oktober bezochten 28 leerlingen van basisschool Livingstone (Gouda) VTV Groenakker in Gouda. Op 11 oktober kwamen op hetzelfde complex 19 leerlingen van basisschool KAS. Op 22 november waren 22 leerlingen van basisschool de Wegwijzer te gast bij VTV De Amateur in Krimpen a/d IJssel. In mei 2013 zullen opnieuw basisschool leerlingen aan de slag gaan op VTV Groenakker in Gouda.

Nieuwsbrief/social media

De Nieuwsbrief van het Provinciaal Historisch Centrum bereikte 4 x 1600 abonnees. EGH doet veel aan social media. Het PHC had op Twitter @geschiedenisZH ruim 1300 volgers.

EGH en ZHBT

De voorziene samenwerking tussen EGH en Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme kon nauwelijks gestalte krijgen omdat ZHBT in een afbouwtraject geraakte. ZHBT heeft wel geadviseerd over een documentaire over de Canon van Zuid-Holland.

6. OPDRACHTEN VAN DERDEN

Het Erfgoedhuis verricht tegen marktconforme condities opdrachten voor derden. Het aantal marktopdrachten liep in 2012 als gevolg van de economische crisis licht terug.

In opdracht van Vrigo Vastgoed BV werd een cultuurhistorische verkenning en waardestelling verricht van een boerderij te Bodegraven om te bezien of en in hoeverre hergebruik van het schuurgedeelte van de boerderij als woonhuis mogelijk en verantwoord is.

In opdracht van de gemeente Noordwijkerhout werden redengevende omschrijvingen van gemeentelijke monumenten geactualiseerd en redengevende omschrijvingen opgesteld ten behoeve van het aanwijzen van objecten als gemeentelijk monumenten.

In opdracht van de gemeente Ridderkerk werd een nota opgesteld over de financiële ondersteuning van eigenaren van gemeentelijke monumenten. Behalve de nota werden ook een subsidieverordening, een leidraad subsidiabele kosten en uitvoeringsvoorschriften opgesteld.

In opdracht van Erfgoed.nu werkte EGH mee aan de productie van een Handreiking Herbestemming die de PZH in het kader van het themajaar Over-Levende Monumenten! uitbracht. Er werden teksten geleverd over beleid, wet- en regelgeving en gebouwtypen cultureel erfgoed met een herbestemmingbehoefte en een aantal casussen.

Er is een trend zichtbaar dat erfgoedinstellingen deskundigheidsbevordering op maat behoeven. Het Erfgoedhuis speelde hier op in, resulterend in de volgende opdrachten in 2012:

- Training 'Zoeken en vinden' voor het Gemeentearchief Schiedam;
- Drie trainingen 'Wegwijs in het archief' t.b.v. het project Historie in de Bibliotheek;
- Training '23 archiefdingen' voor het Haags Gemeentearchief;
- 'Basiscursus archiveren' voor Terbregge's Belang;
- Twee trainingen 'Business model voor ICT & erfgoed' voor Erfgoed Delft/Nieuwe Meesters Delft.

Het Erfgoedhuis ZH voerde een uit voor Historisch Museum Den Briel, dat begin 2012 haar deuren opnieuw opende na een volledige herinrichting. Voor deze opdracht werd een analyse gemaakt van het huidige vrijwilligersbeleid. Ook is gekeken naar de aansluiting van de huidige vrijwilligers op de nieuwe koers van het museum.

In opdracht van de gemeente Den Haag voert het EGH elke twee jaar nulmetingen uit voor de vier gemeentemusea: Gemeentemuseum Den Haag, Museum Bredius, Museon en Haags Historisch Museum. Hierin wordt gecheckt of de behoudtaken van de musea ten aanzien van de collectie correct worden uitgevoerd. In 2012 zijn het Gemeentemuseum en Museum Bredius doorgelicht.

Erfgoedhuis Zuid-Holland 25 april 2013